

סיכום ומהלך השיעור

השיחה: חלק כ"ז – שיחה א לפרשת קדושים

הקדמה: תחילת השיחה מאוד למדנית, וכמובן שלקהל מתאים זה מאוד געשמאק להביא בע"פ כל הפרטים, אבל לרוב הקהלים, כדאי להוביל לנקודה שבסוף השיחה, והיא הטעם שרש"י בחר דווקא דוגמא מיוחדת דלא כהמדרש וכהגמרא, וההוראה מזה באהבת ישראל (מתאים לימי הספירה). המהלך דלהלן בנוי עפ"ז. להעיר גם שהנושא של "לפני עור לא תתן מכשול" ע"ד הפשט, זה נושא אוניברסלי הידוע כמעט לכולם, ובשיעור הזה דווקא מראים שיש כמה דרכים להבין הפסוק, וההוראה שבזה.

מקור 1. ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך. ופרש"י: ולפני עור לא תתן מכשול - לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר מכור שדה וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו. ויראת מאלקיך - לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להישמט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו: ויראת מאלקיך, המכיר מחשבותיך.

מקור 2. למה רש"י בחר דווקא בפירוש הרחוק מהפשט, לכאורה ישנם פירושים המתאימים יותר לפשט:
- **פירוש האבן עזרא (הובא בהערה 2):** כפשוטו. לא להפריע לעוור וחרש.
- **פירוש הגמרא בפסחים:** שלא לתת מכשול ליהודי בדבר עבירה.

מקור 3. כשמעיינים בתורת כהנים (הנקרא ג"כ ספרא), שהוא המקור דרש"י, רואים שהביא ג' דוגמאות: "אל תאמר לו צא בהשכמה, שיקפחוהו לסטים; צא בצהריים, בשביל שישתרב; אל תאמר לו מכור את שדך וקח לך חמור, ואת עוקף עליו ונוטלה הימנו". ורש"י בחר דווקא השלישית, ולא אחת מהראשונות שהיו יותר פשוטות.

מקור 4. ועוד יש להקשות על הדוגמא שהביא רש"י: ממה נפשך - אם מכירת שדה לשם רכישת חמור היא "עצה שאינה הוגנת", מדוע מותנה האיסור בכך ש"אתה עוקף עליו ונוטלה הימנו"? ואם היא עצה ראויה כשלעצמה, מה רע במעשיו של היועץ?
(אפשר להוסיף כאן לקהלים מתאימים שאר השאלות שבשיחה, כמו הדין באותיות ד-ה אם חמור יותר טוב משדה, וגם השאלות האחרות שהרבי מביא באותיות א-ג).

מקור 5. והביאור בזה: רש"י אינו יכול לפרש את הכתוב כפשוטו (שאסור להציב מכשול בדרכו של עיוור כדי להזיק לו) - שהרי אחריותו של אדם למכשול שהוא מציב בדרך מפורשת כבר בכתובים קודמים: "כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בו ולא יכסנו . . בעל הבור ישלם". וישנו כלל שבמקום שחזר הכתוב ושנה דין הידוע כבר מקודם, יש להשתדל למצוא בכך חידוש דין.

מקור 6. לכן אין רש"י מביא את שתי הדוגמאות הראשונות שבמדרש - שכן גם בדוגמאות אלו גורם האדם נזק לחברו, ולומדים א"ז כבר מדין בור ברשות הרבים. כמו"כ, רש"י לא פירש כהגמרא (שאסור לעודד יהודי לעבור עבירה), מכיון שאם אסור להזיק יהודי בגשמיות, ק"ו שאסור להזיק ברוחניות! מקור הק"ו הוא מזה (שכבר למדנו בפרשת בראשית) שהנחש נענש ע"ז שעודד לעבור עבירה.
(אפשר גם להסביר בע"פ הרש"י בפרשת תצא כג, ט, הובא בהערה 33: "המחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו. שההורגו הורגו בעוה"ז והמחטיאו מוציאו מן העוה"ז ומן העוה"ב").

מקור 7. הדוגמא היחידה שרש"י מביא היא "אל תאמר מכור שדה וקח לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו" - משום שזהו המקרה היחיד שבו ישנו חידוש שאינו ידוע לנו מקודם לכן: העצה "מכור לך שדה וקח לך חמור" - אינה בהכרח עצה בלתי-ראויה כשלעצמה, שכן ישנן נסיבות שבהן חמור עדיף על שדה; הפסול הוא

רק בכך שזוהי עצה ש"אינה הוגנת לו", כלומר - נותן העצה לא הביא בחשבון רק את טובתו של מקבל העצה, אלא ניצל את העצה גם לתועלתו שלו ("ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו").
וזהו החידוש שבאיסור "לפני עור לא תתן מכשול": בשעה שאתה מתבקש לתת עצה לחברך - עליך לחשוב רק על טובתו שלו, ואל לך להביא בחשבון את תועלתך האישית.

מקור 8. עפ"ז מובן שגם אם העצה בפועל היתה טובה ליהודי השני, אין זה מוריד את האיסור, וזה רמז רש"י שאומרו "לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול לומר לטובה נתכוונתי" - כלומר שהפסול אינו בעצה עצמה, אלא בדעתו של היועץ. ולכן "ויראת מאלקיך", "המכיר מחשבותיך" ויודע מה חשבת כשנתת את העצה.
(אפשר להוסיף שלפי זה יובן שינוי נוסף ששינה רש"י מלשון המדרש: במדרש נאמר "שמא תאמר עצה טובה אני נותן לו" - כלומר שהפסול הוא בכך שהעצה לא היתה טובה; ואילו רש"י מאריך וכותב " לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול לומר לטובה נתכוונתי").

מקור 9. ומכאן יש ללמוד, שגם כשאדם עושה פעולה שבפועל יש בה תועלת לאדם אחר - יש חשיבות לכך שגם כוונתו תהיה למטרה זו, ולא לתועלת עצמו. ויש לקשר זה עם הפסוק בפרשתנו "ואהבת לרעך כמוך", כמוך ממש, שצריך להתפשט לגמרי ממציאותינו ולחשוב רק על טובת הזולת.